

ustaša i njihove tzv. NDH, kojoj je relativno dosta posvećeno stručne a i znanstvene pažnje) nerijetko sasvim obični. Svakako, Petranovićev pregledni članak je poticaj da se i na tom polju možda nešto i brže izmijeni.

U obnovljenom JIČ-u, međutim, uočljivo nedostaju znanstvene i stručne polemike. Svakako, do njih je i teže doći, jer — u moru kojekakvih novokomponiranih polemika na isto tako novokomponirane povijesne teme — nije teško upasti u zamku pretjerano osobnoga. Tako smo već svjedoci da se i upozoravanje na obične faktografske greške i na temelju njih izvedene pogrešne zaključke može ocijeniti kao komplot širih razmjera, ili i nečeg gorega. No, valja očekivati da će redakcija JIČ-a i sama potaknuti više nego korisne polemike, dakako, samo znanstvene i stručne utemeljenosti, te da će primjerom moći dokazati da su korektna kritika te znanstvena i stručna polemika ne samo potrebne već i moguće.

Petar Strčić

BRAČKI ZBORNİK XV, Supetar 1987.

Broj XV Bračkog zbornika posvećen je obljetnicama srednjovjekovnih spomenika hrvatske pismenosti: Povaljskoj listini i Povaljskom pragu. Radovi u ovom zborniku rezultat su znanstvenog skupa održanog 1984. god. u povodu 800. obljetnice navedenih povaljskih spomenika, koji je upriličen u Zagrebu i na Braču suradnjom i organizacijom SIZ-a za kulturu Općine Brač, Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu i JAZU.

U zborniku su objavljeni slijedeći povijesni prilozi:

D. Malić, Povaljska listina, latinička transliteracija teksta (str. 11—16) objavljuju tekst listine po vlastitom čitanju originala. Autor u bilješkama navodi razlike prema ranijim čitanjima F. Račkog, D. Šurmina i I. Ostojića.

B. Fučić, Granična područja glagoljice i ćirilice (str. 17—28) upozorava na

dva različita puta kojima je u Hrvatsku dolazilo slavensko bogoslužje i glagoljica: sjeverni iz Moravske i Panonije i južni iz Bugarske i Makedonije. Nakon što je u 12. stoljeću zatajio sjeverni put, ostao je aktivan samo južni, kojim se glagoljica iz Bugarske i Makedonije preko Duklje, Zahumlja, Bosne i Dalmacije širila u ostale dijelove Hrvatske. Budući da je od XII. stoljeća južnim putem u hrvatske zemlje dolazila samo ćirilica, autor smatra da granična područja glagoljice i ćirilice mogu biti samo istočne i jugoistočne hrvatske zemlje.

R. Katičić, Od Konstantina Porfirogeneta do Povaljske listine (str. 29—44) prikazuje kulturno-povijesni okvir nastanka Povaljske listine i Povaljskog praga. U tu svrhu filološkom interpretacijom tekstova i jezičnih podataka razmatra neka pitanja bitna za rano-srednjovjekovnu povijest Neretljana i neretvanskih otoka. Autor podrobno komentira vijesti latinskih izvora o plemenskoj vlasti Morjana na neretvanskim otocima, vijesti Konstantina Porfirogeneta o Poganskoj zemlji i otocima, bračku toponimiju kao vrela za kulturnu povijest, te se na poslijetku ukratko osvrće na sustavno djelovanje benediktinaca na srednjodalmatinskim otocima.

T. Raukar, Srednjovjekovni Brač na razmeđu društava (str. 45—59) razmatra razvojna ishodišta posebnosti i procese društvenog oblikovanja na otoku. Nepostojanje gradskih naselja na Braču objašnjava se spletom geoprirodnih i geopolitičkih okolnosti. Za razvoj otoka Brača presudno je njegovo prožimanje sa susjednim društvima: srednjovjekovnim Splitom, koji je onemogućio stvaranje značajnijeg gradskog središta na sjevernoj obali otoka, i Hvaru, središtu crkvene otočke bračko-hvarske zajednice. Od XIII. stoljeća u komunalnoj zajednici s Hvarom, Brač se osamostaljuje dolaskom pod mletačku vlast 1420. godine. Autor analizira bračko-splitske odnose u XIII. i XIV. st. i nastojanja Splita da Brač uključi u vlastiti komunalni opseg. Neuspjeh Splita tumači se oblikovanjem i sazrijevanjem

zasebnog komunalnog društva na otoku. Početkom XV. st. ono je već toliko razvijeno i staleškom strukturom blisko ostalim komunalnim društvima Dalmacije da bračke plemićke obitelji razvijaju i vlastitu ideološku podlogu legendarnom tezom o izravnom kontinuitetu s kasnoantičkim salonitanskim patricijotom.

A. Nazor, *Ćirilica i glagoljaši* (str. 78—83) razmatra prožimanje ćirilskog i glagoljskog pisma od samih njihovih početaka, smatrajući ćirilicu dijelom hrvatske kulturne baštine. Dokaz tome su ćirilski tekstovi iz 12. stoljeća na Povaljskoj listini i Povaljskom pragu, ćirilski rukopisi i brojne ćirilске bilješke koje glagoljaši ispisuju u svojim knjigama.

J. Bratulić, *Hrvatska pravna norma u Povaljskoj listini* (str. 118—123) prikazuje odraz običajnog prava, pisane tradicije i Metodovog Nomokanona na terminologiju Povaljske listine.

P. Simunović, *Povlja u doba Povaljske listine i Povaljskog praga* (str. 124—133) izlaže društvene, gospodarske, vjerske i jezične prilike na istočnom dijelu otoka Braču, napose u Povljima, s kraja XII. i početka XIII. stoljeća. Na osnovi potvrđenih toponima i njihova razmještaja autor analizira posjedovne odnose na Braču u doba nastanka ovih spomenika.

V. Bayer, *Povijesno značenje Povaljske listine* (str. 179—184) zastupa mišljenje o 2 sloja u Povaljskoj listini: starijem iz 1184. godine i mlađem iz 1250. godine, nastalom tako da su sadržaju starijeg dokumenta dodani podaci o zemljištima što ih je samostan naknadno stekao. Autor naglašava pravno-povijesno značenje Povaljske listine i mogućnost da se na osnovi njezinog sadržaja sazna nešto više o funkcioniranju političke vlasti na dalmatinskim otocima krajem XII. i početkom XIII. stoljeća.

U odsječku *Diskusija* objavljena su tri priloga.

A. Cvitanić, *Pravnopovijesno značenje Povaljske listine i Povaljskog praga* (str. 184—186) nadovezuje se na prilog V. Bayera.

P. Ivić, *Otkud ćirilica na Braču* (str. 186—187) pokušava dati odgovor na postavljeno pitanje V. Bayera o porijeklu ćirilice na otoku Braču.

D. Malić, *O narodnosti pisara Ivana* (str. 187—188) iznosi pretpostavku o hrvatskoj narodnosti pisara Povaljske listine Ivana.

U zborniku su objavljeni i radovi iz područja arheologije, filologije, povijesti književnosti i onomastike vezani uz problematiku Povaljske listine i Povaljskog praga.

Lovorka Čoralić

RAPSKI ZBORNİK. Zagreb 1987.

U posljednjih nekoliko godina historiografija i druge oblasti znanosti koje se bave Zapadnom Hrvatskom obogaćene su s više vrlo opsežnih izdanja trajne vrijednosti. Nemoguće je sve spomenuti, ali tu su, npr., tri opsežna zbornika i nekoliko desetaka manjih edicija Centra za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u Rijeci, tu je i serija izdanja historijskih arhiva Rijeke i Pazina, pa Povijesnog društva o Krka, Izdavačkog centra Rijeke, itd. Pred nama je sada zaista — i doslovce! — voluminozni prilog koji govori o otoku Rabu, nalik na ranije objavljenu golemu po opsegu ediciju o Gorskom kotaru. Izdavači su Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Skupština Općine Rab, Filozofski fakultet u Zadru i Hrvatsko prirodoslovno društvo, a urednik akademik Andro Mohorovičić. Djelo nosi naslov: »Rapski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu održanog od 25. do 27. listopada 1984. godine«, a objavljeno je 1987. godine. Knjiga je većeg formata od uobičajenog enciklopedijskog, a ima čak 584 stranice (s vrlo mnogo crteža i fotografija). Osim uobičajenih uvodnih priloga, ovdje su objavljena 63 teksta — znanstvena, stručna književna. Među autorima ima i stranih stručnjaka.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.